

**CURRENT ISSUES OF RECOGNIZING THE PRINCIPLE OF
FREEDOM FROM COMPELLED SELF-INCRIMINATION AND
TESTIMONY AGAINST CLOSE RELATIVES AS AN
INDEPENDENT PRINCIPLE OF CRIMINAL PROCEDURE**

KHIKMATOV AZIZ BOBONAROVICH

Independent Researcher, Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

ABSTRACT

This article examines the constitutional and international legal foundations of the principle of freedom from compelled self-incrimination and compelled testimony against close relatives, as well as its place within the system of criminal procedural law. The study analyzes the relationship between this principle and the presumption of innocence, the right to a fair trial, human dignity, and the right to defense. Through a comparative analysis of the legislation of the Republic of Uzbekistan, international legal instruments, the case law of the European Court of Human Rights, and the criminal procedure legislation of foreign countries, the article substantiates the necessity of recognizing this guarantee as an independent principle of criminal procedure. Based on the findings, scientifically grounded proposals are developed for introducing a separate provision into the Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan.

Keywords

criminal procedure, principles of criminal procedure, privilege against self-incrimination, right to remain silent, witness immunity, presumption of innocence, fair trial, human rights, close relatives, Criminal Procedure Code.

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ЎЗИГА ВА ЯҚИН ҚАРИНДОШЛАРИГА
ҚАРШИ ГУВОҲЛИК БЕРИШГА МАЖБУР ЭТИЛМАСЛИК
ПРИНЦИПИНИ МУСТАҚИЛ ПРОЦЕССУАЛ ПРИНЦИП СИФАТИДА
МУСТАҲКАМЛАШНИНГ ДОЛЗАРЪ МАСАЛАЛАРИ**

ХИКМАТОВ АЗИЗ БОБОНАРОВИЧ

Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш Академияси мустақил
изланувчиси

АННОТАЦИЯ. Мазкур мақолада жиноят процессида ҳеч кимнинг ўзига ва яқин қариндошларига қарши гувоҳлик беришга мажбур этилмаслиги ҳуқуқининг конституциявий ва халқаро-ҳуқуқий асослари ҳамда унинг жиноят-процессуал ҳуқуқ тизимидаги ўрни таҳлил қилинган. Мазкур кафолатнинг айбсизлик презумпцияси, адолатли судлов, шахс қадр-қиммати ва ҳимоя ҳуқуқи билан ўзаро боғлиқлиги ёритилган. Шунингдек, миллий қонунчилик, халқаро ҳуқуқ ҳужжатлари, Европа инсон ҳуқуқлари суди амалиёти ҳамда хорижий давлатлар жиноят-процессуал қонунчилиги қиёсий таҳлил қилиниб, мазкур кафолатни Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексида мустақил процессуал принцип сифатида мустаҳкамлаш зарурати илмий жиҳатдан асосланган. Шу асосда Жиноят-процессуал кодексга алоҳида принцип киритишга оид таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: *жиноят процесси, жиноят-процессуал принциплар, ўзини ўзи фош этмаслик ҳуқуқи, сукут сақлаш ҳуқуқи, гувоҳлик иммунитети, айбсизлик презумпцияси, адолатли судлов, инсон ҳуқуқлари, яқин қариндошлар, Жиноят-процессуал кодекс.*

Янги Ўзбекистонда инсон қадри, шахс эркинлиги ва суд-ҳуқуқ тизимида адолатни таъминлаш давлат сиёсатининг асосий йўналишларидан бирига айланди. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегиясида шахсий ва сиёсий ҳуқуқларни ҳимоя қилиш соҳасида амалга оширилиши лозим бўлган муҳим ислохотлар қаторида “жиноят процессида жабрланувчи ва гувоҳларнинг ҳуқуқлари ва хавфсизлигини таъминлаш механизмини такомиллаштириш” масаласига ҳам

алоҳида тўхталиб ўтилган¹. Шахс ўзига ва ўз яқин қариндошларига қарши гувоҳлик қилишга мажбур этилиши мумкин эмаслиги қондасини қатъийлаштириш, унинг аҳамиятини ошириш биринчи навбатда, давлат раҳбари томонидан эътироф этилган ана шу масалани таъминлашга қаратилган.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёев томонидан илгари сурилаётган “Инсон қадр” ғояси нафақат ижтимоий-сиёсий шиор, балки ҳуқуқий тизимни инсон манфаатига хизмат қилдиришга қаратилган концептуал ёндашувдир. Мамлакатимиз раҳбари ўз чиқишларида қонун устуворлиги, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш, тергов ва суд амалиётига илғор инсон ҳуқуқлари стандартларини жорий этиш зарурлигини бир неча бор таъкидлаган.

Жиноят процессида инсон қадрини таъминлашнинг энг муҳим кўринишларидан бири – шахсни ўзига қарши гувоҳлик беришга, айбини тан олишга ёки яқин қариндошларини фош этишга мажбур қилмасликдир. Бу норма оддий процессуал имтиёз эмас. Бу шахснинг ички эркинлиги, виждон дахлсизлиги, оилавий муносабатлар, айбсизлик презумпцияси ва адолатли судлов ҳуқуқи билан бевосита боғлиқ фундаментал кафолатдир.

Бироқ ушбу мавзуда илмий баҳс мавжуд. Бир қарашда, шахсга сукут сақлаш ҳуқуқини бериш жиноятни фош этишни қийинлаштиради, айбдор шахслар жавобгарликдан қочишига имконият яратади. Бошқа ёндашувга кўра, жиноят процессида ҳақиқатни аниқлаш мақсади инсонни ўзини фош этишга мажбурлаш орқали эмас, балки қонуний, холис ва ишончли далиллар йиғиш орқали таъминланиши лозим. Бизнингча, иккинчи ёндашув ҳуқуқий давлат талабларига кўпроқ мос келади. Чунки жиноят процессида давлатнинг кучли процессуал

¹ Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 29.01.2022 й., 06/22/60/0082-сон, 18.03.2022 й., 06/22/89/0227-сон, 21.04.2022 й., 06/22/113/0330-сон; 10.02.2023 й., 06/23/21/0085-сон

аппаратига қарши турган шахсни ўз айбини исботлашга мажбур қилиш адолатли судлов ғоясига зиддир.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 28-моддасида “ҳеч ким ўзига ва яқин қариндошларига қарши гувоҳлик беришга мажбур эмас”лиги бевосита мустаҳкамланган. Шунингдек, мазкур моддада гумон қилинувчи, айбланувчи ёки судланувчи ўзининг айбсизлигини исботлаши шарт эмаслиги ва исталган вақтда сукут сақлаш ҳуқуқидан фойдаланиши мумкинлиги белгиланган. Демак, ушбу кафолат конституциявий даражада эътироф этилган.

Таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексида ушбу норма жиноят процесси принциплари тизимида мустақил принцип сифатида алоҳида мустаҳкамланмаган.

Ваҳоланки, ҳеч ким ўзига қарши гувоҳлик беришга мажбур эмаслиги халқаро ҳуқуқда адолатли судловнинг муҳим элементи сифатида тан олинади. Фуқаровий ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пактнинг 14-моддаси 3-қисми “g” бандида ҳар бир шахс ўзига қарши гувоҳлик беришга ёки айбини тан олишга мажбур этилмаслиги кераклиги белгиланган. Бу қоида жиноят судловида шахсни процессуал объект эмас, балки ҳуқуқ “соҳиби” сифатида кўриш ғоясига асосланади.

Мазкур халқаро стандартнинг мазмуни шундан иборатки, айбловни исботлаш мажбурияти давлат зиммасида бўлиши лозим. Шахснинг сукут сақлаши, саволларга жавоб бермаслиги ёки ўзини фош этувчи маълумотларни тақдим этмаслиги унинг айбдорлигини англатмаслиги керак. Акс ҳолда айбсизлик презумпцияси формал қоидага айланиб қолади.

Европа инсон ҳуқуқлари суди амалиётида ҳам сукут сақлаш ҳуқуқи ва ўзини ўзи фош этишга мажбур этилмаслик адолатли судлов ҳуқуқининг ажралмас қисми сифатида баҳоланади. Гарчи Европа инсон ҳуқуқлари конвенциясида бу ҳуқуқ

алоҳида модда сифатида тўғридан-тўғри кўрсатилмаган бўлса-да, суд амалиётида у Конвенциянинг 6-моддасида назарда тутилган адолатли судлов кафолатларидан келиб чиқарилган.

Бу ерда муҳим фарқ бор: “сукут сақлаш ҳукуқи” ва “ўзини ўзи фош этишга мажбур этилмаслик” тушунчалари бир-бирига яқин бўлса-да, айнан бир хил эмас. Сукут сақлаш ҳукуқи асосан оғзаки ёки ёзма кўрсатув бермаслик ҳукуқини ифодалайди. Ўзини ўзи фош этишга мажбур этилмаслик эса кенгроқ тушунча бўлиб, шахсни ўз айбини тасдиқловчи тушунтириш, маълумот, ҳужжат ёки бошқа ахборотни мажбурий тарзда тақдим этишдан ҳимоя қилади.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 28-моддасида мазкур кафолат аниқ ва қатъий ифодаланган. Унга кўра, гумон қилинувчи, айбланувчи ёки судланувчи ўзининг айбсизлигини исботлаши шарт эмас, исталган вақтда сукут сақлаш ҳукуқидан фойдаланиши мумкин, ҳеч ким ўзига ва яқин қариндошларига қарши гувоҳлик беришга мажбур эмас.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексида ҳам ушбу кафолатга яқин бир қатор нормалар мавжуд. Масалан, айбсизлик презумпциясига оид моддада шахс ўз айбсизлигини исботлашга мажбур эмаслиги ва сукут сақлаш ҳукуқидан фойдаланиши мумкинлиги кўрсатилган. Гувоҳнинг ҳуқуқларига оид моддада эса гувоҳ ўзига ва яқин қариндошларига қарши кўрсатув бермаслик ҳукуқига эгаллиги белгиланган. Ушланган шахсга ҳуқуқларини тушунтириш, унинг кўрсатувлари кейинчалик далил сифатида фойдаланилиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантириш талаблари ҳам процессуал қонунчиликда акс этган.

Бироқ бу нормалар тарқоқ ҳолда жойлашган. Улар ягона концептуал принцип даражасига кўтарилмаган. Натижада амалиётда ушбу кафолат баъзан фақат гувоҳнинг ҳукуқи ёки айбланувчининг процессуал имконияти сифатида талқин

қилинади. Аслида эса бу қоида бутун жиноят процессига татбиқ этиладиган умумий принцип бўлиши лозим.

Муаммонинг моҳияти шундаки, ЖПКда мазкур қоида мустақил принцип сифатида белгиланмаса, унинг ҳуқуқий таъсир доираси торайиб кетади. Масалан, тушунтириш олиш, тезкор-қидирув тадбирлари натижаларини процессуаллаштириш, дастлабки сўроқ, ушлаш пайтидаги мулоқот, юзлаштириш ёки бошқа процессуал ҳаракатларда ушбу кафолат бир хил даражада таъминланмаслиги мумкин. Шу сабабли мазкур нормани ЖПКнинг принциплар тизимига киритиш назарий жиҳатдан ҳам, амалий жиҳатдан ҳам долзарбдир.

Жиноят-процессуал ҳуқуқ назариясида ўзини ўзи фош этишга мажбур этилмаслик принципи бир нечта асосий ғоя билан боғланади.

Биринчидан, бу принцип айбсизлик презумпциясининг мантикий давомидир. Агар шахс айбсиз деб ҳисобланса, у ўз айбсизлигини исботлашга мажбур эмас. Шунинг учун у ўзини оқлаш ёки айбловга ёрдам бериш мажбуриятига эга бўлмаслиги керак.

Иккинчидан, бу принцип шахс эркинлиги ва қадр-қимматини ҳимоя қилади. Инсонни ўз айбини тан олишга ёки яқин қариндошларига қарши гувоҳлик беришга мажбурлаш унинг ички эркинлигига, виждонига ва оилавий муносабатларига оғир таъсир кўрсатади.

Учинчидан, ушбу принцип терговда ноқонуний босим, қийноқ, психологик таъйиқ ва мажбурий иқдорликларнинг олдини олиш воситасидир. Жиноят процессида айбни тан олиш эмас, балки қонуний йўл билан тўпланган далиллар ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлиши лозим.

Миллий олимлар томонидан ҳам гувоҳ иммунитети, шахснинг ўзини фош этмаслик ҳуқуқи ва яқин қариндошларга қарши кўрсатув беришдан бош тортиш масалалари жиноят процессида инсон ҳуқуқларини таъминлашнинг муҳим

кафолати сифатида баҳоланади. Айрим тадқиқотларда гувоҳ иммунитети нафақат гувоҳга, балки жиноят процессида иштирок этувчи бошқа шахсларга ҳам дахлдор экани таъкидланади. Бу ёндашув тўғри, чунки ўзини ўзи фош этмаслик ҳуқуқи шахснинг процессуал мақомига қараб чекланиб қолмаслиги керак.

Хусусан, А.С. Пўлатов гувоҳлик иммунитетини сўроқ қилинувчи шахснинг ўзи ва яқин қариндошларига оид маълумотларни ошкор қилиш мажбуриятидан озод этилиши, шу ҳуқуқни тушунтириш ва расмийлаштириш билан боғлиқ процессуал нормалар йиғиндиси сифатида таърифлайди².

Шунингдек, М. Абдуллаева эса гувоҳлик иммунитети институтини Ўзбекистон жиноят-процессуал қонунчилигига киритиш инсон ҳуқуқлари, оилавий қадриятлар ва касбий сирни ҳимоя қилиш нуктаи назаридан зарурлигини асослайди.

О. Муқимбаев гувоҳнинг ўзига ва яқин қариндошларига қарши гувоҳлик бермаслик ҳуқуқини конституциявий кафолат сифатида таҳлил қилади³.

Шу билан бирга, А.Т. Алламуратов ва Қ.Қ. Маткаримовнинг гувоҳлик иммунитети оид илмий қарашлари ушбу институтнинг назарий асосларини шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади.

Хорижий олимлар орасида ҳам бу борада турли фикрлар мавжуд. Бир гуруҳ муаллифлар мазкур ҳуқуқни адолатли судловнинг марказий элементи деб ҳисоблайди. Уларга кўра, давлат айбловни шахснинг ўз оғзидан олинган мажбурий маълумотлар орқали эмас, мустақил далиллар орқали исботлаши шарт. Бошқа ёндашув вакиллари эса бу ҳуқуқнинг ҳаддан ташқари кенг талқин қилиниши жиноятларни очишни қийинлаштириши мумкинлигини таъкидлайди.

² А.С.Пўлатхонов. Жиноят процессида гувоҳ институтининг генезиси, ҳолати ва унинг ривожлантириш истиқболлари. ДСи диссертациясига автореферати - Тошкент. 2026.

³ Муқимбаев. О. Жиноят-процессдаги гувоҳлик бериш: ҳуқуқ мақомининг баъзи тарихий ривожланиши хусусида/ИИВ Малака ошириш институти Ахборотномаси – 4 (15) 2025. 100-106 б.

Ж.Лангбайн ўзини ўзи фош этмаслик имтиёзининг келиб чиқишини фақат сиёсий-тарихий воқеалар, масалан Star Chamber ёки диний таъқиблар билан эмас, балки XVIII аср охирида адвокат ҳимоясининг кучайиши ва тортишувли жиноят процесси шаклланиши билан боғлайди. Унинг фикрича, бу имтиёз умумий ҳуқук тизимида ҳимоя институти ривожланиши натижасида шаклланган.⁴

Э.Эшворт ушбу масалани Европа инсон ҳуқуқлари ҳуқуқи нуқтаи назаридан таҳлил қилган. Унинг “Self-Incrimination in European Human Rights Law – A Pregnant Pragmatism?” мақоласи ўзини ўзи фош этмаслик ҳуқуқи ва сукут сақлаш ҳуқуқининг Европа инсон ҳуқуқлари суди амалиётида қандай шаклланганини ўрганади. Унинг фикрича, ўзини ўзи фош этмаслик ҳуқуқи фақат процессуал техника эмас, балки адолатли судлов ва инсон ҳуқуқларининг бир қисми ҳисобланади.⁵

Ж.Жексон сукут сақлаш ҳуқуқини ўзини ўзи фош этмаслик имтиёзидан фарқлаш кераклигини таъкидлайди. Унингча, жиноят процессида сукут сақлаш ҳуқуқи ҳимоянинг **фаол ва самарали иштирокини таъминлайдиган адолатли судлов стандарти** сифатида кучайтирилиши лозим. Жексон фикрича, сукут сақлаш ҳуқуқини тор маънодаги “жавоб бермаслик” эмас, балки бутун ҳимоя ҳуқуқини таъминловчи процессуал кафолат сифатида талкин қилади.⁶

Пол Робертс ва Адриан Цукерман ўзини ўзи фош этмаслик имтиёзини тарихан эркинлик ва давлат зўравонлигига қарши конституциявий кафолат сифатида баҳолайди. Бироқ улар ҳозирги ҳуқуқий ҳолатда ушбу имтиёзнинг

⁴ Langbein J.H. The Historical Origins of the Privilege Against Self-Incrimination at Common Law // Michigan Law Review. – 1994. – Vol. 92. – P. 1047-1085.

⁵ Ashworth A. Self-Incrimination in European Human Rights Law — A Pregnant Pragmatism? // Cardozo Law Review. — 2008. — Vol. 30. — P. 751-774.

⁶ Jackson J.D. Re-conceptualizing the Right of Silence as an Effective Fair Trial Standard // International and Comparative Law Quarterly. — 2009. — Vol. 58. — P. 835-861.

назарий асослари баҳсли эканини, айрим давлатларда қонунлар орқали унинг доираси торайтирилаётганини ҳам таъкидлайди.⁷

Рус олими Н.Ю. Волосова гувоҳлик иммунитетини фақат алоҳида ҳуқуқ эмас, балки жиноят процесси принципи ва бир вақтнинг ўзида мустақил ҳуқуқий институт сифатида кўради. Унингча, гувоҳлик иммунитети таркибига: 1) ўзини ўзи фош этмаслик; 2) яқин қариндошлар ва турмуш ўртоғига қарши кўрсатув бермаслик; 3) касбий ёки хизмат вазифаси билан боғлиқ иммунитетлар киради.⁸

Юқорида билдирилган фикрлардан келиб чиқадиган бўлсак, ўзини ўзи фош этишга мажбур этилмаслик принципи мутлақ маънода жиноят процессига тўсқинлик қилувчи восита эмас. У шахсга ёлғон кўрсатув бериш, далилларни йўқ қилиш ёки бошқа шахсларни асоссиз айблаш ҳуқуқини бермайди. Унинг асосий вазифаси – давлат органлари шахсдан мажбурий иқдорлик ёки ўзини айбловчи кўрсатув олишга суянмаслигини таъминлашдир.

Хорижий мамлакатлар қонунчилиги ўрганилиши шуни кўрсатадики, бир қатор давлатлар жиноят-процессуал қонунчилигида мазкур кафолат алоҳида принцип, яъни мустақил модда сифатида алоҳида белгиланган.

Хусусан, Украина Жиноят-процессуал кодексининг 18-моддасида “ўзини фош этишдан эркинлик ва яқин қариндошлар ҳамда оила аъзоларига қарши гувоҳлик бермаслик ҳуқуқи” жиноят процесси принциплари қаторида алоҳида белгиланган. Унга кўра, шахс ўз айбини тан олишга, ўзига қарши кўрсатув беришга ёки яқин қариндошлари ва оила аъзоларини фош этувчи кўрсатувлар беришга мажбур этилиши мумкин эмас.

⁷ Roberts P., Zuckerman A. Roberts & Zuckerman’s Criminal Evidence. 3rd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2022. Chapter 13: The Accused’s Privilege Against Self-Incrimination.

⁸ Волосова Н.Ю. Уголовно-процессуальный институт свидетельского иммунитета: теория, законодательное регулирование и практика: дисс. ... докт. юрид. наук. – Москва, 2015.

Ёки, Арманистон Жиноят-процессуал кодексининг 20-моддасида ҳам шахсининг ўзи, турмуш ўртоғи ва яқин қариндошларига қарши кўрсатув бериш мажбуриятидан озодлиги алоҳида модда сифатида мустаҳкамланган. Бу ёндашув ушбу кафолатни фақат гувоҳ мақоми билан чекламай, кенгрок процессуал принцип сифатида тушунишга имкон беради.

Озарбайжон Жиноят-процессуал кодексининг 20-моддасида “ўзини ва қариндошларини фош этиш эркинлиги” мустақил норма сифатида белгиланган. Бу қоида шахсни ўзига ва яқин қариндошларига қарши гувоҳлик беришга мажбурлашни тақиқлайди ҳамда бундай ҳуқуқдан фойдалангани учун шахсга салбий ҳуқуқий оқибатлар юкланмаслиги кераклигини англатади.

Қозоғистон Жиноят-процессуал кодексининг 28-моддасида шахсни ўзига, турмуш ўртоғига ва яқин қариндошларига қарши гувоҳлик бериш мажбуриятидан озод этишга оид алоҳида модда мавжуд. Бу қоида гувоҳ иммунитети ва шахсий процессуал дахлсизликни таъминлашга қаратилган.

Қиёсий таҳлилдан келиб чиқиб айтиш мумкинки, Ўзбекистон қонунчилигида мазкур кафолат конституциявий даражада тан олинган бўлса-да, унинг жиноят-процессуал принцип сифатида алоҳида мустаҳкамланиши хорижий тажрибага мос бўлади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексига “ўзини ва яқин қариндошларини фош этишга мажбур этилмаслик принципи”ни киритиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Хусусан, таклиф этилаётган норма қуйидаги мазмунда бўлиши мумкин:

“23¹-модда. Ўзини ва яқин қариндошларини фош этишга мажбур этилмаслик принципи

Ҳеч ким ўзига, оила аъзоларига ва яқин қариндошларига қарши кўрсатувлар беришга мажбур эмас.

Ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган ҳолларда шахс кўрсатув беришдан бош тортганлиги учун жавобгарликка тортилиши мумкин эмас”.

Ушбу норманинг миллий қонунчилигимизга ушбу таклифнинг аҳамияти бир неча жиҳатдан намоён бўлади.

Биринчидан, Конституциядаги кафолат ЖПКда тўлиқ ва тизимли тарзда акс эттирилади, конституциявий норма амалиётда бевосита ишлаши учун процессуал механизмлар аниқ белгилаб беради.

Иккинчидан, ушбу принцип тергов ва суд амалиётида мажбурий иқрорлик, босим остида олинган кўрсатувлар, ҳуқуқи тушунтирилмаган ҳолда сўроқ қилиш каби ҳолатларнинг олдини олади.

Учинчидан, шахснинг ушбу ҳуқукдан фойдаланиши айбдорлик белгиси сифатида баҳоланмаслиги кафолатланади. Амалиётда баъзан “саволларга жавоб бермади”, “иқрор бўлмади”, “тергов билан ҳамкорлик қилмади” каби ҳолатлар шахсга салбий муносабат шакллантириши мумкин.

Тўртинчидан, яқин қариндошларга қарши гувоҳлик беришга мажбурламаслик оилавий муносабатлар ва инсоннинг маънавий-ахлоқий эркинлигини ҳимоя қилади. Давлат жиноятни фош этиш мақсадида шахсни ўз ота-онаси, фарзанди, турмуш ўртоғи, ака-укаси ёки опа-синглизига қарши мажбурий кўрсатув бериш ҳолатига қўймаслиги керак.

Хулоса қилиб айтганда, ҳеч ким ўзига ва яқин қариндошларига қарши гувоҳлик беришга мажбур эмаслиги жиноят процессида инсон ҳуқукларини таъминлашнинг асосий кафолатларидан биридир. У айбсизлик презумпцияси, адолатли судлов, шахс қадр-қиммати, ҳимоя ҳуқуқи ва қонуний далиллар институти билан узвий боғлиқ.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 28-моддаси мазкур кафолатни аниқ белгилаган. Жиноят-процессуал кодексида ҳам ушбу ҳуқук айрим

нормаларда акс этган. Бироқ унинг тарқоқ тарзда ифодаланиши етарли эмас. Хорижий давлатлар тажрибаси, халқаро стандартлар ва миллий суд-ҳуқуқ ислохотлари мантиғи ушбу кафолатни ЖПКда мустақил принцип сифатида мустаҳкамлашни тақозо этади.

Шу муносабат билан Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг принциплар тизимига “Ўзини ва яқин қариндошларини фош этишга мажбур этилмаслик принципи”ни киритиш мақсадга мувофиқ. Бу ўзгариш Конституцияда белгиланган инсон ҳуқуқлари кафолатларини жиноят процессида тўлиқ амалга оширишга, тергов ва суд амалиётида ноқонуний босимларнинг олдини олишга, далиллар мақбуллиги институтини кучайтиришга ҳамда инсон қадрини таъминлашга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар ва манбалар

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.
2. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси.
3. Фуқаровий ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт.
4. БМТ Инсон ҳуқуқлари қўмитасининг Фуқаровий ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пактнинг 14-моддаси бўйича умумий шарҳи.
5. Украина Жиноят-процессуал кодекси.
6. Арманистон Жиноят-процессуал кодекси.
7. Озарбайжон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси.
8. Қозоғистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси.
9. Россия Федерацияси Конституцияси ва Жиноят-процессуал кодекси.
10. Ashworth A. Self-Incrimination in European Human Rights Law.
11. Jackson J. Re-conceptualizing the Right of Silence as an Effective Fair Trial Standard.

12. Langbein J.H. The Historical Origins of the Privilege Against Self-Incrimination at Common Law.
13. Тўлаганова Г. Жиноят процессида гувоҳ имунитети ва хорижий давлатлар тажрибаси бўйича илмий ишлар.
14. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг далиллар мақбуллиги ва процессуал ҳуқуқлар кафолатига оид тушунтиришлари.
15. Roberts P., Zuckerman A. Roberts & Zuckerman's Criminal Evidence. 3rd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2022. Chapter 13: The Accused's Privilege Against Self-Incrimination.
16. Волосова Н.Ю. Уголовно-процессуальный институт свидетельского иммунитета: теория, законодательное регулирование и практика: дисс. ... докт. юрид. наук. – Москва, 2015.
17. Langbein J.H. The Historical Origins of the Privilege Against Self-Incrimination at Common Law // Michigan Law Review. – 1994. – Vol. 92. – P. 1047-1085.
18. Ashworth A. Self-Incrimination in European Human Rights Law — A Pregnant Pragmatism? // Cardozo Law Review. – 2008. – Vol. 30. – P. 751-774.
19. Jackson J.D. Re-conceptualizing the Right of Silence as an Effective Fair Trial Standard // International and Comparative Law Quarterly. — 2009. — Vol. 58. — P. 835–861.